

DE BOTANISCHE TUIN JEAN MASSART

De didactische en experimentele plantenverzamelingen van de ULB

De botanische tuin Jean Massart (ook wel de experimentele tuin Jean Massart genoemd) werd in 1922 op voormalige landbouwgrond van het Rood Klooster in Oudergem aangelegd en maakt deel uit van het Museumnetwerk van de Universit  Libre de Bruxelles (ULB). De volledige site geniet het Natura 2000-statuuat.

EEN VLEUGJE GESCHIEDENIS

Jean Massart werd in 1865 in Etterbeek geboren en was doctor in de geneeskunde en de wetenschappen en professor plantkunde aan de Universit  Libre de Bruxelles. In de loop van zijn carrière werkte hij bij het Institut Pasteur in Parijs en stond hij van 1902 tot 1906 ook aan het hoofd van de Brusselse Kruidtuin. De aanleg van de tuin aan de rand van het terrein van het Rood Klooster die vandaag zijn naam draagt, dateert van 1922. De 5 hectare landbouwgrond die hij bewerkte en aanlegde met de hulp van landschapsarchitect Jules Buysens, behoorden toe aan de Belgische Staat.

De bedoeling van Jean Massart was om in deze experimentele tuin de planten van de belangrijkste landschappen van België te reconstrueren, een transplantatietuin te creëren om de aanpassingsmechanismen van wilde planten aan verschillende natuurlijke omgevingen te bestuderen en in de tuin ook een hydrobiologisch laboratorium onder te brengen. Dit ambitieus project werd evenwel nooit volledig gerealiseerd: amper drie jaar na de start van het hele avontuur overleed Jean Massart. Zijn collega's en vrienden verenigden zich daarop in de vzw '*Jardin Exp rimental Jean Massart*' en probeerden zijn werk voort te zetten. Bij gebrek aan de nodige middelen werd de vzw in 1939 echter ontbonden en nam de ULB het beheer van de tuin over. Door de tuin te verrijken met tuinbouwverzamelingen sloeg doctor De Keyser er toen een andere richting mee in.

De terugkeer naar de oorspronkelijke principes kwam er nadat professor Paul Duvigneaud in 1962 was toegetreden tot de directie van de tuin. Hij was het in feite die de idee van zijn oorspronkelijke oprichter opnieuw lanceerde om er een plaats voor de experimentele studie van de aanpassingsmechanismen van wilde planten van te maken. Hij was het ook die de aanzet gaf voor het onderzoek naar ecologische genetica dat nadien door de professoren Claude Lefèbvre en Pierre Meerts zou worden opgepikt. Voor de studenten plantkunde van de ULB liet hij

daarnaast ook een tuin met geneeskrachtige planten en een systematische botanische tuin aanleggen.

Geleidelijk aan werd er omwille van de oplopende onderhoudskosten echter afgestapt van de oorspronkelijke bedoeling van een ecologische tuin. In de plaats daarvan veranderde de tuin in een plek waar we vandaag de typische natuurlijke plantengroei van de vochtige zones van Brabant kunnen bekijken.

Vanaf 1983 is de Massarttuin verbonden aan het Departement Algemene Plantkunde van de ULB dat er enkele van zijn gebouwen en twee laboratoria heeft (het laboratorium voor plantengenetica en -ecologie en het laboratorium voor plantenmorfologie). Daarnaast is de tuin ook toegankelijk voor het niet-universitaire publiek, waarbij de beheerders rondleidingen, animatie en allerlei activiteiten rond de plantenwereld voor scholen, groepen en particulieren organiseren.

Sinds 2009 staat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in voor het beheer van de site. Er werd een overeenkomst ondertekend tussen Leefmilieu Brussel, de beheerder van de site, en de ULB, die er universitaire activiteiten blijft uitoefenen, voor het beheer en de uitbreiding van de verzamelingen. De nieuwe inrichtingen hebben als doel de tuin van de priorij van het Rood Klooster te verbinden met het grote speelplein.

ALGEMENE BESCHRIJVING: OBSERVEREN, ONTDEKKEN, LEREN

Om zijn rijke verzamelingen op een rationele en didactische manier te kunnen voorstellen, is de botanische tuin Jean Massart in meerdere zones onderverdeeld.

In het westen, de natuurlijke plantengroei van de vochtige zones

De bronnen en plassen die zo kenmerkend zijn voor deze plek, maken deel uit van hetzelfde hydrografisch bekken als de nabijgelegen vijvers van het Rood Klooster. De uit wilde en inheemse planten samengestelde begroeiing heeft er zich spontaan ontwikkeld. Zo treffen we er drijfplanten aan, die gedijen in stilstand water (eendenkroos), iets verderop een rietveld (rietgras, egelskop, mattenbies...) en elders dan weer groepjes planten die kenmerkend zijn voor moerasachtige bodems (vertakte paardenstaart, koekoeksbloem...) of waterplanten die we vooral in ondiep stromend water aantreffen (beekpunge...).

In het noorden, het arboretum

Dit kleine arboretum bevat verschillende exotische boomsoorten en dateert van de naoorlogse periode. Het maakt deel uit van de meer tuinbouwgerichte ontwikkelingen, waarvan professor De Keyser een voorstander was. Coniferen zijn er in overvloed. Verder treffen we hier ook een verzameling esdoorns van Aziatische oorsprong aan.

In het midden, de tuin met geneeskrachtige en aromatische planten

Deze thematische tuin was oorspronkelijk bestemd voor farmacistudenten, maar is intussen uitgegroeid tot een van de meest uitgebreide van het land.

Naast de tuin met geneeskrachtige planten, de tuin met gekweekte planten

Deze verzameling bestaat uit planten die met het oog op een bepaald gebruik door de mens gekweekt worden. De geschiedenis en evolutie van bepaalde van deze soorten werden daarbij gereconstrueerd met behulp van hun wilde voorouders of oude variëteiten. Het beoogde gebruik is bepalend voor hun indeling binnen het perceel.

Vlaktbij, de experimentele percelen

Deze voor studenten en onderzoekers voorbehouden percelen bevatten het plantenmateriaal dat gebruikt wordt ter ondersteuning, analyse, observatie en illustratie van het werk van de op de site aanwezige wetenschappelijke teams. De lopende onderzoeken houden vooral verband met invasieve exotische plantensoorten en plantensoorten die bestand zijn tegen vervuiling met zware metalen.

In het zuidoosten, de boomgaard

Het merendeel van de appelbomen, perenbomen, perzikbomen, kersenbomen en kweeperenbomen die we hier vinden, werd in de loop van de jaren 1940 aangeplant. Het zijn oude variëteiten die in onbruik raakten en daarom ook niet meer in het commerciële circuit te vinden zijn. Vandaar ook hun belang, omdat ze deel uitmaken van de biodiversiteit van de fruitbomen. Om de overleving van dit erfgoed te vrijwaren, worden er ook jonge bomen in een boomkwekerij gekweekt.

In het oosten, de evoluerende tuin

Deze tuin telt meer dan 600 verschillende soorten zaadplanten en vertegenwoordigt daarmee de meeste botanische families die in een gematigd klimaat voorkomen (+ bepaalde tropische soorten die in de zomer bloeien). De idee achter dit deel is om de evolutie van de zaadplanten sinds hun verschijning, ongeveer 120 miljoen jaar geleden, te volgen door rond te lopen over de paden tussen de percelen.

HET BEHEER VAN DE SITE

Leefmilieu Brussel, de beheerder van de site, zorgt er voor een nieuwe dynamiek door activiteiten rond natuur- en milieueducatie te subsidiëren. De ULB staat in voor die verschillende activiteiten: het beheer van de verzamelingen, rondleidingen voor het grote publiek, educatieve activiteiten voor groepen, leerrijke documenten, opendeurdagen, enz., maar ook onderhoud, verbetering en uitbreiding van de levende verzamelingen.

OPMERKELIJKE FAUNA EN FLORA

In feite verdienen de meeste plantenverzamelingen van de botanische tuin een vermelding in deze rubriek. Gezien hun verscheidenheid is het echter onmogelijk om ze hier allemaal op te sommen. Niettemin zouden we hier toch willen vermelden dat een honderdtal bomen van de tuin in de inventaris van opmerkelijke bomen van het Brussels Gewest opgenomen werd; voorbeelden hiervan zijn de zakdoekenbomen (*Davidia involucrata* var. *vilmoriniana*)... Vier van de in deze inventaris opgenomen bomen worden eveneens erkend als kampioenbomen (de grootste of meest buitengewone van het land) door de vzw 'Belgische Dendrologie Belgique': een kornoelje (*Cornus walteri*), een Kaukasische gleditschia (*Gleditsia caspica*), een Chinese phellodendron (*Phellodendron chinense*) en een kersenboom met neerhangende takken (*Prunus x subhirtella pendula*).

Verder trekken de nabijheid van de prachtige site van het Rood Klooster en het Zoniënwood en de kwaliteit van de aanplantingen van de botanische tuin ook tal van vogels aan: de groene specht, de zwartkop en de glanskop wat betreft de bossoorten; de meerkoet, de grote gele kwikstaart, de kuifeend, wat betreft de soorten die we op de watervlakken aantreffen; de zanglijster, de groenling, de torenvalk en de vink op de meer open stukken van het domein.

En ook de bruine kikker, de alpenwatersalamander en de gewone pad komen veelvuldig voor in de vochtige zone van de tuin. De insecten die we er terugvinden zijn ten slotte eveneens erg belangrijk voor de bestuiving van de vele planten van de tuin. Er werd dan ook een bijenhuis ingericht, naast bepaalde andere voorzieningen om het ook voor wilde bijen gemakkelijker te maken om zich hier te komen vestigen.

HOE HET WORDT BEHEERD

Leefmilieu Brussel – BIM subsidieert verschillende activiteiten rond natuur en leefmilieu. De activiteiten van de ULB in de botanische tuin Jean Massart maken daar deel van uit. De toekenning van de subsidie is niet alleen gekoppeld aan de voorwaarde dat er rondleidingen en pedagogische activiteiten voor scholen en groepen georganiseerd worden, dat er pedagogische documenten opgesteld worden en dat het grote publiek er verwelkomd wordt en de nodige informatie krijgt, maar ook dat de aanwezige verzamelingen beschermd, verbeterd en uitgebreid worden. Over het algemeen kunnen we stellen dat de vochtige natuurlijke zone op dit ogenblik beheerd wordt met het oog op een instandhouding van de biodiversiteit in het bestaande landschap. Met hetzelfde doel voor ogen worden verschillende zones tevens beheerd als maaiweiden met een grote soortenrijkdom. Voor de verzamelingen zelf is er daarentegen veeleer sprake van een traditioneel tuinbouwbeheer van de verschillende aanplantingen.

MUSEA

De botanische tuin Jean Massart is een van de onderdelen van het '[parcours der wetenschappen](#)', een door de ULB aangeboden toegankelijke wetenschappelijke rondleiding voor het grote publiek. Het [Dierkundemuseum](#) op de Franklin Rooseveltlaan en het [Experimentarium](#) voor fysica (ook wel Xp genoemd) op de Campus de la Plaine zijn de andere hoogtepunten van het programma.

GROENE RUIMTEN IN DE BUURT

- In het noorden en het noordoosten, het Rood Klooster.
- In het oosten, de voetbalterreinen van Oudergem en de weilanden van het Rood Klooster.
- In het westen, het Bergojepark.
- In het zuidwesten, het Seny- en Ten Reukenpark.
- In het zuiden en zuidoosten, het Zoniënwoud.

Oppervlakte: 5 hectare 30 are.

Typologie: botanische tuin.

Eigenaar: het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Beheer: Leefmilieu Brussel

Klassering: de Botanische Tuin Jean Massart is sinds 29 mei 1997 als landschap geklasseerd.

PRAKTISCHE INFORMATIE

OPENINGSUREN

De tuin is tijdens de week van maandag tot vrijdag van 09u00 tot 17u00 geopend (maar niet tijdens het weekend). De toegang is gratis.

Rondleidingen (tegen betaling en alleen in het Frans) worden uitsluitend op afspraak georganiseerd en dat van mei tot oktober, op donderdag en de 2de zaterdag van de maand, vanaf 14u30. Voor groepen worden er elke dag opleidingen op afspraak georganiseerd. Verder worden er ook thematische rondleidingen in functie van het seizoen aangeboden.

Voor het programma van de geplande activiteiten verwijzen we naar de [website van de Massartuin](#) (FR).

Honden en het houden van een picknick zijn verboden.

INFORMATIE TER PLAATSE

Botanische Tuin Jean Massart: 02 650 91 65, ibelalia@ulb.ac.be.

UITRUSTING

Informatieborden, serres, namenspel waarbij de naam in het Frans en in het Latijn moet worden geraden van de vele plantensoorten, didactische brochures.

INGANG

De ingang van de Botanische Tuin Jean Massart in Oudergem ligt aan de kant van de Waversesteenweg, langs de E411-autosnelweg.

TOEGANKELIJKHEID VOOR PERSONEN MET BEPERKTE MOBILITEIT

Geen probleem.

OPENBAAR VERVOER

Metro: 5 (halte Herrmann-Debroux).

Tram: 94 (halte Herrmann-Debroux).

Bus: 72 (Massartuin), 34 (Tweesteenwegen).

Meer info: www.mivb.be.

VOOR MEER INFORMATIE

- Meer informatie over [het architecturale erfgoed van het Gewest](#).
- Meer informatie over de [botanische tuin Jean Massart](#) (FR).
- Meer informatie over [Natura 2000](#).
- Meer informatie over [het Groene en Blauwe Netwerk](#).